Učenici s teškoćama u razvoju: podrška, praćenje i vrednovanje

Pružanje neposredne potpore u razrednom okruženju

Silvana Vlašić, prof. psihologije
Ekonomska škola Imotski

Što nas čeka

01

Zakonski okvir

Tko su učenici s teškoćama i tko određuje primjereni program

02

Primjereni programi

Kome, što i kada – individualizirani postupci i prilagodba sadržaja

03

Strategije podrške

Konkretni postupci za pojedine vrste teškoća u razredu

04

Praćenje i vrednovanje

Provjeravanje, ispitivanje i ocjenjivanje prema programu učenika

01

Zakonski okvir

Tko su učenici s teškoćama u razvoju i kako se određuje primjereni program

Učenici s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, čl. 62. i 65.

Učenici s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama su:

- učenici s teškoćama
- daroviti učenici

Učenici s teškoćama obuhvaćaju:

1. **učenike s teškoćama u razvoju**
2. učenike s teškoćama u učenju, problemima u ponašanju i emocionalnim problemima
3. učenike s teškoćama uvjetovanim odgojnim, socijalnim, ekonomskim, kulturalnim i jezičnim čimbenicima

Orijentacijska lista vrsta teškoća

Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN 24/15), Prilog 1

Oštećenja vida

Oštećenja sluha

Oštećenja jezično-govorne-glasovne komunikacije i specifične teškoće u učenju

Oštećenja organa i organskih sustava

Intelektualne teškoće

Poremećaji u ponašanju i oštećenja mentalnog zdravlja

Postojanje više vrsta teškoća u psihofizičkom razvoju

Specifične teškoće u učenju: disleksija, disgrafija, diskalkulija

Kako se određuje primjereni program?

Stručno povjerenstvo

Utvrđuje vrstu i stupanj teškoće te predlaže primjereni program i potporu.

Rješenje

Na prijedlog povjerenstva donosi se rješenje o primjerenom programu obrazovanja.

Škola

Nastavnici, uz stručne suradnike, izrađuju individualizirani program i prate učenika.

Važno: vrstu teškoće, primjereni program i potporu određuje stručno povjerenstvo (čl. 65. Zakona), a ne nastavnik samostalno.

02

Primjereni programi

Kome, što i kada – od rješenja do svakodnevnog rada u razredu

Primjereni programi obrazovanja

Pravilnik (NN 24/15), čl. 3. – svi programi provode se uz individualizirane postupke

Potpuna integracija – redoviti razredni odjel

Redoviti program uz individualizirane postupke

Učenik može svladati redoviti program bez ograničenja sadržaja, uz prilagodbu metoda, provjere i okruženja.

Redoviti program uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke

Sadržaji se smanjuju do najniže razine usvojenosti ishoda, uz individualizirane postupke.

Djelomična integracija – posebni odjel / skupina

Posebni program uz individualizirane postupke

Provodi se u posebnom razrednom odjelu ili odgojno-obrazovnoj skupini.

Posebni program za stjecanje kompetencija u aktivnostima svakodnevnog života i rada

Za učenike kojima je potrebna podrška u stjecanju životnih i radnih vještina.

Kome je namijenjen koji program?

Najčešći primjeri – konačnu odluku donosi stručno povjerenstvo

Redoviti program uz individualizirane postupke

- disleksija, disgrafija, diskalkulija
- jezične teškoće
- ADHD (poremećaj pažnje i hiperaktivnosti)
- oštećenja vida i sluha
- teškoće mentalnog zdravlja
- tjelesne i motoričke teškoće, kronične bolesti

Redoviti program uz prilagodbu sadržaja

- snižene intelektualne sposobnosti
- teškoće uvjetovane odgojnim, socijalnim ili jezičnim čimbenicima
- kombinirane teškoće

Individualizirani postupci ili prilagodba sadržaja?

Individualizirani postupci

Mijenja se NAČIN rada

- intelektualne sposobnosti prosječne ili iznadprosječne
- informacije se jezično prilagođavaju
- obrađuju se SVI ključni pojmovi
- ishodi jednaki kao za ostale učenike

Prilagodba sadržaja

Mijenja se i OPSEG sadržaja

- intelektualne sposobnosti snižene
- smanjuje se broj informacija
- izdvajaju se temeljni ključni pojmovi
- ishodi na razini koju učenik može ostvariti

Što se prilagođava?

Pristup i metode rada

- način rada u skladu s teškoćama učenika
- način provjere i vrednovanja znanja
- prostor za rad i učenje
- nastavna sredstva i pomagala
- kvalitetnija komunikacija s učenikom

Nastavni program (kod prilagodbe sadržaja)

Sadržaji – naglasak na ključnim pojmovima i temeljnim znanjima

Vrijeme – kratkoročni i dugoročni obrazovni ciljevi

Razina usvajanja – prema mogućnostima i potrebama učenika

Metode, oblici i sredstva – prema individualnim potrebama

Program se temelji na jakim stranama učenika

Najprije sposobnosti i jake strane – tek potom ograničenja.

Usmjeren na učenika

a ne na sadržaj – polazi od onoga što učenik već zna i može

Fleksibilan

mijenja se prema napretku i potrebama učenika tijekom godine

Usmjeren na konkretna znanja i vještine

primjenjive u školi i svakodnevnom životu

Individualizirani program – tko i kako?

Izrađuju ga nastavnici

u suradnji sa stručnim suradnicima, na temelju rješenja o primjerenom programu

Bilješke o ostvarenosti ishoda

nastavnici ih redovito vode i unose u e-Dnevnik

Intenzivna suradnja

razrednika, nastavnika, stručne službe, ravnatelja, roditelja i samog učenika

Koliko učenika – toliko individualiziranih programa!

Kada? Program kroz školsku godinu

1

Početak školske godine

Utvrđuje se za koje je nastavne predmete potrebno izraditi individualizirani program, s obzirom na teškoće učenika.

2

Tijekom školske godine

Prati se ostvarenost ishoda učenja; program se po potrebi mijenja i dopunjuje.

3

Kraj polugodišta i godine

Analizira se ostvarenost predviđenih ishoda i uspješnost učenika u primjerenom programu.

Za koje predmete?

Primjereni programi mogu se izraditi za sve nastavne predmete ili samo za neke.

Preporuka

Prilagoditi metode rada i/ili sadržaje u onim predmetima u kojima učenik pokazuje izrazite teškoće u svladavanju gradiva.

Nastavnik treba:

Smanjiti previsoke obrazovne zahtjeve

Izdvojiti ono što učenik MOŽE savladati i na tome graditi

03

Strategije podrške

Konkretni postupci u procesu učenja i poučavanja

ADHD – poremećaj pažnje i hiperaktivnosti

Poboljšanje pažnje

- kratke, jasne upute – jedna po jedna
- zadatke podijeliti na manje korake
- vizualni planeri, popisi i podsjetnici
- mjesto bliže nastavniku, dalje od distraktora

Ponašanje i impulzivnost

- jasna i predvidljiva pravila u učionici
- dogovoreni „signal” za vraćanje pažnje
- pozitivno potkrepljenje – pohvala, bodovi
- kratke pauze s pokretom

Disleksija – teškoće čitanja

Čitanje

- veći font, jasna tipografija, jednostavna struktura
- isticanje ključnih riječi, slogova bojom
- multisenzorno: audiozapis uz tekst
- češće kraće čitanje umjesto dugog

Razumijevanje teksta

- sažeci, mentalne mape, grafički organizatori
- vježbati izdvajanje glavne misli i važnih informacija

Pisanje i pravopis

- mogućnost usmenog odgovaranja
- pretvaranje govora u tekst
- sadržaj važniji od pravopisnih pogrešaka
- pojmovnici i popisi ključnih riječi

Disgrafija – teškoće pisanja

Pisani izraz

- tipkanje umjesto rukopisa
- kraći pisani oblici umjesto dugih eseja
- predlošci za pisanje (raspored odlomaka)
- više vremena za pisane zadatke

Organizacija sadržaja

- grafički organizatori za strukturu teksta
- vođeno pisanje korak po korak
- jasni kriteriji (rubrike) – što je cilj zadatka

Diskalkulija – teškoće u matematici

Učenje pojmova

- konkretni materijali – crteži, modeli
- vizualizacija postupaka (boja za svaki korak)
- od jednostavnijeg prema složenijem

Rješavanje zadataka

- složene zadatke podijeliti na dijelove
- riješeni primjeri kao model
- više vremena za ispite i zadaće
- kalkulator kada je cilj razumjeti koncept

Intelektualne teškoće

Prilagodba sadržaja

- pojednostavljeni, kraći tekstovi s konkretnim primjerima
- ponavljanje ključnih pojmova kroz različite aktivnosti
- naglasak na funkcionalnim znanjima i životnim vještinama

Metode poučavanja

- objašnjenja korak po korak
- učenje kroz praktične aktivnosti i iskustvo
- multisenzorni pristup – vid, sluh, pokret, manipulacija

Poticanje samostalnosti

- popisi, planeri, tablice napretka
- jasan sustav zadataka koje učenik obavlja sam
- mogućnost izbora jača motivaciju

Poremećaji iz spektra autizma (PSA)

Komunikacija

- kratke, konkretne i nedvosmislene upute
- vizualni rasporedi i jasni koraci
- izbjegavati figurativni jezik

Rutine i organizacija

- predvidljiv dnevni raspored
- promjene najaviti unaprijed
- mogućnost kratkog povlačenja u mirni prostor

Socijalna podrška

- socijalne vještine u malim skupinama
- rad u paru s jasno određenim ulogama
- modeliranje željenih interakcija

Senzorna podrška

- izbjegavati jake podražaje (svjetlo, buka)
- dopustiti slušalice, stres-lopticu
- trajanje aktivnosti prema toleranciji

Teškoće mentalnog zdravlja (anksioznost, depresija)

Podrška učeniku

- sigurno, nenametljivo komunikacijsko okruženje
- prilagodba zadataka u stresnim danima
- razgovor o planiranju učenja i nošenju sa stresom
- pravodobno uključiti stručnu službu

Organizacija zadataka

- jasna struktura, ciljevi i rokovi
- velike obveze podijeliti na manje dijelove
- rutina i predvidljivost
- najava ispita na vrijeme

Tjelesne i motoričke teškoće

Praktične prilagodbe

- prilagođen prostor – širina prolaza, visina klupa
- tehnička pomagala – tipkovnice s velikim tipkama, držači olovki
- produženo vrijeme za zadatke i ispite

Prilagodba aktivnosti

- drugi načini pokazivanja znanja – usmeno, digitalno
- skupni rad u kojem učenik doprinosi prema mogućnostima

Opće strategije podrške u razredu

Prilagodba sadržaja

- sažimanje sadržaja za poučavanje i učenje
- jednostavniji sadržaji, manji opseg informacija
- jezično i semantičko pojednostavljivanje
- grafička i sadržajna prilagodba materijala

Isticanje bitnog

- isticanje ključnih dijelova, pravila i definicija
- vizualizacija – sheme i kognitivne mape
- vidno predočavanje ključnih činjenica

Organizacija rada i učenja

- zadaci podijeljeni na manje korake
- učenje u manjim dijelovima, češće ponavljanje
- kratke, jasne i precizne upute
- prilagođeno vrijeme za rad i učenje

Opće strategije podrške u razredu

Motivacija i ohrabrivanje

- naglasak na onome što učenik može
- poticajne obrazovne strategije
- pohvala uloženog truda, a ne samo rezultata
- isticanje interesa, talenata i osobnih snaga

Podrška u radu

- kontinuirano praćenje rada
- provjera razumijevanja zadataka i pojmova
- postupno smanjivanje podrške pri samostalnom radu
- verbalno i neverbalno usmjeravanje pažnje

Nastavnik kao podrška

Nastavnik je **podrška** učeniku, ali ne i zamjena za roditelje ili vršnjake. U svom radu poštuje:

Dostojanstvo učenika

nikad ne govoriti o učeniku pred njim kao da nije prisutan

Povjerljivost

informacije o učeniku ne dijeliti bez suglasnosti

Profesionalnu distancu

podrška isključivo u okviru jasno utvrđenih kompetencija i odgovornosti

04

Praćenje i vrednovanje

Prikupljanje podataka o napretku učenika i ocjenjivanje prema njegovu programu

Što je vrednovanje?

Vrednovanje je sustavno prikupljanje podataka o procesu učenja i postignutoj razini ishoda – kompetencijama, znanjima, vještinama, sposobnostima, samostalnosti i odgovornosti prema radu – u skladu s unaprijed definiranim i prihvaćenim metodama i elementima.

Prva i posljednja karika odgojno-obrazovnog procesa

Procjena postignuća
Što je učenik ostvario?

Polazna točka
Kako dalje planirati poučavanje?

Praćenje u svim etapama rada

obrada novog gradiva

uvježbavanje

ponavljanje

provjeravanje

ocjenjivanje

Praćenje treba biti:

pojedinačno

grupno

kontinuirano

svakodnevno

sveobuhvatno

poticajno

motivirajuće

pismeno

usmeno

dosljedno

Dokumentacija o praćenju učenika

Dosje učenika

kod stručnog suradnika

- rješenje o primjerenom programu obrazovanja
- individualizirani programi nastavnika
- izvješća o realizaciji
- materijali individualnog rada s učenikom

Mapa učenika

kod nastavnika

- kopija individualiziranog programa
- izvješća o realizaciji
- učenikovi radovi i ispiti
- bilješke i zapažanja o učeniku tijekom rada

Svakodnevno provjeravanje – zašto i što?

Učenike je važno svakodnevno provjeravati prikladnim metodama radi:

dobivanja informacija o postignutim rezultatima

uočavanja teškoća ili novih potreba učenika

Provjeravanje znači uočavanje, utvrđivanje i vrednovanje:

1. učenikovih postignuća (uspjeh, neuspjeh)
2. usvojenosti znanja, vještina i navika
3. primjene naučenog u svakodnevnim situacijama

Prilagodbe provjeravanja prema teškoći

Situacija	Preporučena prilagodba
Pisana provjera	dulje vrijeme za rješavanje
Prilagodba pisanog materijala	veći prostor za odgovor; zadaci zaokruživanja ili podcrtavanja
Usmena provjera	strpljivo čekati odgovor, ne prekidati i ne sugerirati; pitanja zatvorenog tipa (da/ne)
Teškoće čitanja	provjera usmeno ili netko učeniku čita pitanja
Smanjena koncentracija	češće provjere u kraćim vremenskim jedinicama, s manje zadataka
Perceptivne teškoće	ispitni materijal bez suvišnih pojedinosti; zadatak po zadatak
Intelektualne teškoće	uvažiti sporiji tempo i teškoće pamćenja; češće ponavljanje i kraće provjere

Vrednovanje naučenog – sumativno vrednovanje

Ispitivanje – osnova za ocjenjivanje

Ovisi o učenikovim sposobnostima i mogućnostima

Ovisi o načinima komuniciranja i izražavanja (usmeno, pisano, gestom…)

Cilj: omogućiti učeniku što bolje i lakše izražavanje ispitivanog sadržaja

Ocjenjivanje

U skladu s individualiziranim programom – ocjenama od 1 do 5

Objektivno i utemeljeno na broju i vrsti pitanja

U ugodnom ozračju – bez nepotrebnog pritiska

Opisni komentar uz brojčanu ocjenu

Smjernice za vrednovanje

Pravilnik o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika, čl. 5.

Kod učenika s teškoćama vrednuje se njegov odnos prema radu i postavljenim zadacima te odgojnim vrijednostima.

- Znanje se provjerava u obliku koji učeniku najviše odgovara
- Pogreške koje su posljedica teškoće ne utječu na ocjenu
- Načini provjeravanja primjereni su sposobnostima i djeluju afirmativno i poticajno
- Potiču se aktivno sudjelovanje, samopouzdanje i osjećaj napretka

Prepoznati trud

> *Kad učenik s teškoćama ulaže mnogo truda i napora, nastavnik to mora na vrijeme prepoznati i primjereno vrednovati – a ne automatski ocjenom dovoljan.*

Učenika uspoređujemo sa samim sobom, a ne s drugim učenicima.

Vrednujemo ga prema njegovu programu!

Inkluzivno obrazovanje

Kroz odgovarajuće prilagodbe ciljeva i ishoda osigurati ravnopravno sudjelovanje učenika s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama u odgojno-obrazovnom procesu te pratiti i bilježiti njegovu podršku i dosegnute kompetencije.

Uspješna podrška nije samo prisutnost uz učenika
– to je aktivno stvaranje uvjeta da učenik postane vidljiv, shvaćen i prihvaćen kao ravnopravan član zajednice. Cilj je osnaživanje i samostalnost: sudjelovanje, pripadnost i samopouzdanje.

Nastavnik koji razumije učenika

”

Znam u čemu je učenik dobar te što i kako može poboljšati u svom učenju. Znam i kako prilagoditi i unaprijediti svoje poučavanje.

Literatura i izvori

Propisi

- Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 7/17, 68/18, 98/19, 64/20, 151/22, 155/23, 156/23)
- Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN 24/15)
- Pravilnik o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi (NN 112/10, 82/19, 43/20, 100/21)
- Pravilnik o postupku utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta, učenika te sastavu stručnih povjerenstava (NN 67/14, 63/20)

Literatura

- Bouillet, D. (2010). Izazovi integriranog odgoja i obrazovanja. Zagreb: Školska knjiga.

Mrežni izvori

- Narodne novine – narodne-novine.nn.hr
- Zakon.hr – pročišćeni tekstovi propisa, www.zakon.hr
- Ilustracije: slobodno dostupni izvori s interneta

Hvala na pažnji!

Pitanja, iskustva i primjeri iz prakse su dobrodošli.

Silvana Vlašić, prof. psihologije · Ekonomska škola Imotski